

Dr. VELIMIR DEŽELIĆ ST.: VERKOVIĆ I HRVATI
BANSKE HRVATSKE

Od pedesetih godina prošloga stoljeća često se je u hrvatskim časopisima i novinama spominjalo ime Stjepan Verković. Poznavali su ga kao marnoga sabirača starina i uvažavali njegovo znanje tako te je i sam Ivan Kukuljević Sakcinski unio g. 1857. u svoj „Arkiv“ njegovu raspravicu „Starine macedonske“.¹⁾ Tu je Verković izvijestio o uspjehu svog trogodišnjeg putovanja po turskom carstvu „na komu se je trudio i mučio oko istraživanja starih spomenika, naročito pako jugoslavenskih“. On pripovijeda, kakve je sve poteškoće imao da savlada, ali njegova je čvrsta odluka da se žrtvuje istraživanju spomenika naše prošlosti. On veli: „pri čem mislim ostati, dok ne iznemognem, jer samo ovim putem nakanio sam do željne cijeli doći...“ „Ma kakve zapreke i ma kakve patnje i opasnosti me čekale na putu moga preduzeća, opet nema takvih, koje bi mogle učiniti da klonem duhom i preduzeća da se manem. Najposlije, kao što se veli, ako bi moro, za doći do namjeravane cijeli i za vrelu gvožđe hvatati se i opet ne bi htjeo ono, čemu sam se ja jedanput odao, ostaviti...“ Ove riječi pokazuju nam Verkovića, kao čovjeka fanatične odlučnosti i stalnosti, koja odlučnost, stavljena na krive temelje, a vođena slijepom fantazijom i patriotskom vjerom, dovela je jasnika poslije do svjetskoga glasa, ali i do toga, te su ga ubrajali među velike mistifikatore prošlog stoljeća. Verković je bio u više navrata u banskoj Hrvatskoj, kako se vidi i iz priloga koje ovdje priopćujem. On je učio bogosloviju u Zagrebu i upoznao se s idejama Lj. Gaja, te živo uz njih prionuo. On je upoznao hrvatski narod i u zagrebačkoj okolini i u Zagorju. Iz priloženog pisma koje je pisao 27. IX. 1884. prijatelju u Zagreb, vidi se da je pohađao dvorove zagorske i kako je tamo doživljavao mile uspomene mladosti. To pismo otkriva nam mnogu tajnu i daje nam važne činjenice iz ondašnjega kulturnoga života. Mi, koji smo vikli misliti, da su bezboštvo i materijalizam u našoj domovini čedo novijeg doba, vidimo, kako je sredinom XIX. stoljeća dapače i prije, u samom kleru bilo ljudi ne samo liberalnih već i pravih ateista. Verković je podržavao sveze s hrvatskim ljudima od najranijeg doba, pak se može reći, sve do svoje smrti. U Gajevoj „Danici“, „Narodnim Novinama“, u karlovačkom „Glasonoši“, u spisima Velimira Gaja i drugdje. Dobro se je poznavao i s mojim ocem Đurom Deželićem, koji je još g. 1868. u svom „Dragoljubu“, zabavnom i poučnom tjedniku, priopćio njegove dvije stvari: „Stari novci iz Macedonije“²⁾ te članak: „Orfejo i Jugoslaveni u pravijeku“. Taj posljedni članak priopćio je moj otac, kao zanimljivi izvadak iz prijateljskoga pisma, ali s uredničkom

¹⁾ Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, Zagreb 1857., knj. IV. str. 163—177.

²⁾ „Dragoljub“ 1868. str. 637.

rezervom. U tom svom dopisu govori već Verković o „sadržaju prevažnih otkrića“. On tu veli: „Ti si jamačno iz mojih telegrama (o našašću naročito Orfejove pjesme) mogo shvatiti i proniknuti, od kakve su i kolike „circiter“ važnosti za Slovjentstvo pomenuti moji dragocjeni i velevažni pronalasci. To su ti braco tako zanimljive i čudne stvari iz prošlosti, da će u mnogih — razumijem slovjensko srce — potresti i zabezknuti, kad ih dozna...“ Verković živo je uvjeren, da nisu stari Grci već da su Slaveni „oci civilizacije“. Sve više uvjeren o tome pisao je svojim prijateljima i znancima, da istražuje pjesme o caru macedonskom Aleksandru, Filipu i dr.; poslije o tračkom pjevaču Orfeju, Muzeju, Liku, Tamiru i dr. U svom pismu priča, kako su mu se rugali radi toga, ali on nije klonuo i napokon veli: Međutim to mene nije preplašilo, nego postojan ostanem u svojoj pretpostavi i gle divnoga čuda, poslije više godina uzaludnoga traženja naiđem na neke pjesme o caru macedonskom Aleksandru, a nađe ih upravo onaj moj prijatelj, koji se je najviše smijao mojemu pomenutom pozivu. Pjesme Aleksandrove još više me uvjere u mojoj pretpostavi, i tako još većom ozbiljnošću i odvažnošću nastavim oko istraživanja starih pjesama. Bog milostivi blagoslovi moj vjerni i pobožni trud...³⁾ G. 1874. izdaje Verković zbirku pjesama pod naslovom „Veda Slovjena“. Bugarske su to pjesme, koje bi se imale odnositi na najstarije doba Slovjena. Verković reče, da ih je otkrio u gudurama rodopskima, ponajviše među Pomacima (bugarskima Poturicama). Prvi dio izašao je pod redakcijom Šafarika, čuvara beogradskog muzeja. Odmah, kako je ta knjiga izašla, pojavila se je u učenom svijetu sumnja, da je to djelo mistifikacija kano Mackferonov „Ossian“ ili Hankin kraljevodvorski rukopis. Zato je francuski ministar prosvjete poslao poznatoga franceskoga učenjaka i slavistu Augusta Dozona, da prouči u samim mjestima odkud je navodno Verković crpao te pjesme, da li su te pjesme prave ili podmetnute. Dozon je uistinu pohodio mjesta Sjer i Rodope, te u svojim izveštajima izvjestio, da je njegovo mišljenje, da su te pjesme prave. On je dapače nekoliko njih preveo na franceski jezik. Proti Verkoviću, kao mistifikatoru ustadoše odlučno Jireček i profesor Leger u Parizu. Leger napisa raspravu: *Pokus literarne mistifikacije* (Bibliothèque Universelle). I Jireček i Leger ustvrdili su, da ne ima niti govora o kakovoj starini „Veda“. Sve te pjesme da su tvorevine novijega doba. Ali odmah ustadoše drugi učenjaci na obranu Verkovićevu. Tako se Jamdesetih godina Poljak A. Chodzko, profesor jezika i književnosti slavenskih na College de France (Paris, Ernest Leroux str. 48).⁴⁾ Ovaj „s prirođenom naivnošću, on je tako reći predisponiran da vjeruje da su slavenske Vede prave“. Josip Jireček rekao je o slavenskim „Vedama“ na sjednici Kr. češkog društva znanosti u Pragu 17. XII. 1874. da nose žig krivotvorenja, jer 1. metar je pjesama posve nepravilan, što ne dolazi kod pravih pučkih pjesama; 2. apsolutno je nemoguće da bi se u Pomakâ ušćuvala uspomene na seobu Slavena iz Indije; 3. ne da se pomisliti, da bi Pomaci ime Višnu-Boga i Ogne-Boga poznavali.

Leger je tu kritiku preveo u „Revue critique“ g. 1875. Ma da je Chodzko još i dalje kušao braniti Verkovića u znanstvenom je svijetu pobijedilo mišljenje Legerevo i Jirečkovo. Jirečkov sud bio je ovaj: To što je Rodope neprestano potresana od Melnka do Čepine i Dimotike tolikim ratovima Bizantinaca, Bugara, Srba i Turaka mora a priori pobuditi oprav-

³⁾ „Dragoljub“ 1868. str. 646—649.

⁴⁾ Isp. „Vienac“, Zagreb 1876. br. 21. str. 351. — „Etudes Bulgares“.

danu sumnju, da bi se u narodnoj pameti ušćuvali tako stari epi. Mimo to je Rhodope predobro poznata, a da bi tako čudnovate i narodne tako rasprostranjene popijevke ostale nepoznate. Mitologija Veda-pjesama pokazuje nam inače nečuvene bogove: Višnu, pa i Koledu. Ali Jireček izriče i znatnu misao, da je po svoj prilici Verković posve nedužan kod te krivotvorine.

„Po prikazu g. Dozona, branitelja Vede“ — piše Jireček — „bivši učitelj Krušovski, koji je Vedu za skupe novce pribavio Verkoviću mogao bi to da objasni!“ Poslije je došao na misao da je Veda tvorevina čitave družbe učitelja sereskoga i melničkog kraja.

Proti Verkoviću ustadoše i Jagić, Pypin i Drinov, Makušev i Sreznovsky. U redovima branitelja nastao je panički strah. Mislilo se da su Slavske Vede moralno i materijalno utučene. Pa ipak našao se novi branitelj prof. Geitler 1875. On je vidio 250.000 stihova, koje je Verković poslao Jugoslavenskoj akademiji u Zagreb i to ga je uvjerilo u autentičnost. O Verkoviću naročito reče: „Da su kritičari Verkovića osobno poznavali, nikad im ne bi došlo na um da ga okrive radi krivotvorenja. Verković nije krivotvoritelj. On nije niti pjesnik niti učenjak, on ne razumije svojih vlastitih pjesama“. Verkoviću „da smo (mu) dužni najveću hvalu i udivljenje jer njegov patriotizam zaslužuje veću nagradu, nego što mu je može da dade pero piščevo. Verković je radio petnaest godina bez ikakve nade na materijalnu nagradu, neumorno uz najnepovoljnije socijalne i političke uvjete, bez općenja s učenjacima, bez novčane pomoći, a da je znao, da prva bakica iz pomačke zemlje prvog putnika može da pouči o vrijednosti zbirke, pa ipak je svršio tako gigantsko djelo. Ne, Verković nije bio krivotvoritelj. To bi se prije moglo reći o njegovom glavnom agentu Gologanovu, ali o tome je dokazao Dozon, da nije bio za to podoban“. Uz Geitlera prionuše etnolog Fligier, te Podhorszky i Vsevolod Miller. I. Šišmanov u Jagićevom *Archiv für slavische Philologie*⁵⁾ napisao je članak: *Glück und Ende einer berühmten literarischen Mystification: Вѣда Словѣна. (Capitel aus der Geschichte der bulgarischen Ethnographie)*. Članak svoj počinje upozorenjem na etnografsku izložbu koja je g. 1867. bila u Moskvi na slavenskom kongresu. 21. svibnja te godine stigao je u Moskvu brzojav iz duboke Macedonije, koji je pobudio senzaciju. Sadržaj mu je bio: „Seres Profesor Popov. Pozdravljam slavensku braću združenu u svetoj Moskvi i saopćujem joj otkriće vrlo starog epa u bugarskom jeziku Orfejevo vjenčanje. Bugarski i srpski arkeolog Stefan Verković.“ Verković je bio već otprije dobro poznat slavenskom učenom svijetu, naročito zbirkom makedonsko-bugarskih pjesama, što ju je izdao g. 1860. u Beogradu pod naslovom: *Narodne pesme makedonski Bugara I. Ženske pesme*. Šišmanov veli, da je iza smrti Verkovićeve otkrio u njegovoj ostavštini na široko zasnovanu njegovu autobiografiju, ali ova ne ide dalje od djetinskih godina. Ali zato je kušao Šišmanov po korespondenciji sastaviti život ovoga „mnogo spominjanoga i mnogo požrtvovnoga čovjeka: „Rodio se je Verković u selu Ugljara u Posavini (bosanskoj) g. 1827. Učio je u Sutinskom samostanu, a za tim u Zagrebu u bogosloviji gdje je imao prigode, da se uputi u političke ideale i planove Ljudevita Gaja. Okrenuvši bogosloviji leđa došao je g. 1848. u Beograd i upoznao Garašanina. Lukavi državnik htio je da ga predobije za svoju tajnu političku propagandu, ali Verković je odbio zamamni poziv, da se uzmogne posvetiti svome omiljelome studiju arkeologije praktično. 6. decembra 1850. prekoračio je granicu Makedonije koja mu postade

⁵⁾ „Archiv für slavische Philologie“ 1903. Berlin, Bd. 25.

drugom domovinom i proputovao je u deset godina (1850—1860) čitavu zemlju gdje je našao ne samo mnogo rijetkih antiknih novaca, umjetnina i rukopisa, već je prikupio i velik broj narodnih pjesama (prvu je zapisao g. 1856.) G. 1857. naselio se je stalno u Seresu, gdje se je i oženio. 1862. popustio je ipak Garašaninu, te je postao šefom i upraviteljem tajne srpske misije u Makedoniji. To ostade do g. 1875. Ovu stranu Verkovičeva rada, koju poznam samo iz nekih povjerljivih pisama njegovih na Stambulova i druge državnike, zaslužuje uistinu pobližu pažnju. Tu budi samo spomenuto, da onaj koji hoće Verkoviča kao etnografa studirati, mora da se upozna i s njegovim političkim težnjama, koje su idealima Ljudevita Gaja vjerne. (Verković je jednom kazao: „Ja nisam Šumadinac već Zagrebac“). U kobnoj g. 1865. otkrio je Verković prvi specimen iz niza „Veda pjesama“ i time je postao njegov udes zapečaćen. Od toga je časa živio samo za svoje „epokalno“ otkriće. G. 1867. u zanosu slavenskog bratimstva svatko je vjerovao u Verkovičevo otkriće. Nil Popov u časopisu „Moskva“ napisao je članak o drevnom epu koji je dug 852 retka. Svoje čudesno otkriće Verković je poslije često opisivao, tako u dva pisma, koja su štampana u dugom nizu feljtona u zagrebačkim „Narodnim Novinama“ (drugo pismo rasteže se u 25 feljtona, od 29. IX. 1869. br. 270. do 24. januara 1870). Verković je tvrdio da je pjesme zabilježio u Mačvi od 105 g. starog Pomaka. Verković da popularizira svoj nalaz i u čitavoj Evropi, obratio se je na ravnatelja francuske škole u Ateni Emila Burnoufa, pa i ovaj mu povjerova. Kako je Burnouf bio znamenit i ugledan učenjak sanskritista to je za Verkoviča bilo sjajno. Između njega i Burnoufa razvila se velika korespondencija. A Burnouf, u glavnom širio je slavu Verkovičevih „Veda“. Predsjedništvo etnografske izložbe predložilo je da se taj ep izda, što se je još iste godine dogodilo. Verković je postao pravi član Moskovskog društva prijatelja prirodnih znanosti, antropologije i etnografije, a u petrogradskom Geografskom društvu čitali su njegove pjesme.

Čitavi niz znanstvenih članaka izašao je o Verkovičevom otkriću i o vjerodostojnosti njegovoj, naročito u francuskim naučnim časopisima. Za autentičnost rukopisa naročito se je borio konzul Douzon. Ali sve više obaralo se na Verkoviča kao mistifikatora. Sam Verković smatrao se je žrtvom strašne urote, kojoj su bili Lananski i Drinov na čelu. Šišmanov veli,⁶⁾ da se je ta misao za njegova boravka u Petrogradu pretvorila u

⁶⁾ J. Šišmanov, Glück und Ende einer berühmten literarischen Mystifikation. („Archiv für slavische Philologie“ Bd. 25. (1903).

— Velimir Gaj posvetio je jednu pjesmu „Stjepanu Iliji Verkoviču, slavnomu starinaru u Seresu (u Mačedoniji)“ 8. rujna 1866. („Književna zabava hrvatsko-srbska. Sv. I—IV. Spisao Velimir Gaj, Zagreb 1869. str. 180.; ponovo u Liri I. istoga pisca (Zagreb 1870. str. 178),

Motto: „Svemu svetu sviće zora;
„Od Balkana nema dana!“

Ognjeslav Utješinović-Ostrožinski

Gdje Bugari hrabro bojak biju,
Gdje se ruže pod Balkanom viju,
Gdje su sliedi Alexandra, cara,
Gdje se vidi i planina Šara (t. j. stara);
Gdje je blizu Sveta naša gora
Vrh talasah Jelinskoga mora,
To je rodna zemlja Ōrphejeva,
Koji pjesme zemljetresne pjeva.
To je zemlja: tako Bog odredi,
Koji gore vrh Balkana sjedi,

Da ovamo na tu zemlju stane
Verkoviču Ilija Stevane.
On otkriva stare spomenike,
Te svjedoke ponosa i dike,
Da su stari ovdje od starine,
Šjedeoci stare domovine.
Što tuđinci svojeljubci tvrde,
Zavisti su kćeri, sve pogrde:
Hvala njemu i višnjoj pomoći,
Koja stvara vidjelo od noći!

pravu psihozu progona. On da se riješi svojih neprijatelja, to je više put smiješno upravljao pisma caru Vilimu i Bismarku i austrijskom nekom nadvojvodi. On je zapao u nevolju i gotovo u glad. U Rusiji je boravio 14 godina (1877—1891). U to je doba eksila radio na svom topografsko-etnografskom djelu o Makedoniji koje je izdao ruski generalni štab (u Petrogradu 1889). Rezultat Šišmanovljeve radnje bio je taj, da je V. nevin ali da je i sam nasamaren vjerovao u autentičnost svojih „Veda“. Verković je svoj čitavi imetak potrošio na otkriće, a mistificirao ga je Jovan pop Ilijev, prozvan Gologanov (r. 1839).

Verković je završio svoj mukotrpan život, kad se vratio g. 1891. iz ruskoga eksila u domovinu, gdje je dočekan kao naučenjak. Bugari su bijednika pozvali i dali mu penziju. Iza kako je 14 godina teško proživio u Rusiji, mogao bi se sada smiriti, ali on je u Bugarskoj vjerovao dalje u svoje „epokalno otkriće“ i u tom svom uvjerenju predlagao razna puto-

Iz tame nam sad uskrse Veda,
Pak unučad žalostivo gleda,
Po imenu zove sve bogove.
Brama, Gromna, Gožda i drugove,
Bog jih Višnji vodi u to kolo,
Da se igra hrabro i oholo;
Jer će crne puške* zapaliti,
Vedsku žetvu slavom proslaviti.
Već se i bog Ognjen pripravio,
Te s kresivom tamo uputio,
Da zapali stare jelovine,
Da se žare vrh Stare planine.
Za čas tilj sievnu sva planina, —
Ondje bješe Novače, starina, —
Višnji pjeva, bozi odpievaju,
Čudne pjesme, ljudi ih neznaju,
O sionom svijetu nešto sbore,
Od pjenja se sve doline ore,
Sve su misli nikad nečuvene,
Sve su pjesme divne, uzvišene.
Jer o bogu pjevaju božanstva,
Njim većega nema veličanstva,
Iskre skaču nebu pod oblake,
Š njimi lete i pesmice lake.
Visoko se dižu, i do neba,
U dvorove Božje, reći treba!
Čovječstvo je dole krpež ljudi,
Što se samo podlim čudom čudi.
Omer, Tasso, Shakespeare, Virgilije,
Majmunčad je, drugo opet nije,

Kad pjevaju bozi pjesmu svoju:
A kaži de, što bogovi poju?
Svi rodjenje slave Orphejevo
Na Ilij dan — bozi poju evo,
Pa miloga slave Ilijnštaka,
Duhom svojim riedkoga junaka.
Iz kola se pleten vienac diže
I u zvijezde pobratimske niže,
Nosi ime Ilije Stevana;
Glas se čuje izviše Balkana!
Glas se čuje: za slobodu svetu,
Za Krst časni, bračo, za prosvjetu;
Tek se ljute strašljivice plaše
Krvoloka podla Mithad-paše!
Glas se čuje, daleko putuje,
Zove narod, da oružje kuje,
Pak da strese jaram sadašnjosti,
Koji tišti slavan lik prošlosti.
U to svanu. A bozi odlaze
U pećine i u one laze,
Proslavivši Ilij danak mili,
Poručiše sve pjevanje Vili.
Neka Vila iz planine bjela
Svedj proslavlja sva junačka djela,
Neka zove sve u kolo jedno,
Da se robstvo oslobodi bjedno!
Vila vrši nalog naloženi,
Pa se čini sve ovako meni,
E već rade prosvietljeni ljudi,
Što bog Višnji, svjetlonosa, žudi!

*) Stevan J. Verković u Serezu 6./18. siečnja o. g. piše, da je „voljom i zaštitom, Višnjega nedavno opet naišo još na znatnija otkrića, koja se punim pravom mogu nazvati Vedom zabalkanskoga poluostrva, uzkrslom iz tame i zaboravi“; — jer se u njih pominju ne samo imena bogovah starih Vedah sanskritskih, nego i sama glasovita žertva vedska „crne puške“. Što znači „crna puška“, to nitko sad nezna kazati na onih stranah, — ni sami pievci, koji su kazivali rečene pjesme. — Njeke su od ovih pjesamah prave „pjesmotvorine“; jer imaju od 500 do 1500 vrstah. — U pomenutih pjesmah ima tako uzvišenih uvjestih i pomislih o vasionom svijetu i vrhovnom stvoru, kojim nema ni najmanjega traga kod starih Jelinah i Latinacah. — A što se pjesničkoga poleta tiče, on je na nekih mjestih tako veličanstven i visok, da gotovo zasjenjava Homera i Virgilija“.

U istoj pomenutoj svojoj „Književnoj zabavi hrvatsko-srbskoj“ I—IV (Zagreb 1869. str. 201.), u „Prilozima k znanstvenomu obradjivanju južnoslavenskoga pjenežtva“ a u XVI. poglavlju priopćuje Velimir Gaj „Opisanje nekotjih pjenezah srbskih i bugarskih po Stjepanu J. Verkoviću“: „Ovo, ovamo mećemo, te visoko cienimo kano podnesen

vanja, pak i sam je putovao u tom smjeru. Tako ga zateče 30. decembra 1893. i smrt u 66. g. života. Hrvati su budno pratili Verkovičev rad, a on je podržavao sveze s njima. Ovo nešto priloga, što ih ovdje priopćujem, neka nam osvježi uspomenu na toga čudnoga i oduševljenog čovjeka i na te njegove sveze.

Verković se u Zagrebu 4. IV. 1850. obratio Mirku Lentulaju, banskom namjesniku ovim spisom:

Pr. 3930
30—850

Presvėtli Gospodine Banski Namėstniĉe!

Podpisani putujuć u tergovaĉkih poslovih po Dalmaciji i Arbaniji imao je priliku nakupiti više dragocėnih domaĉih starinah, kojih popis ovde ponizno priklopljuje. Buduć da su do sada ovakve starine na veliku štetu naše historie ponajviše inostranci iz naše domovine odnašali: pozvan je bio podpisani od više odliĉnih rodoljubah da ove svoje starine našemu narodnomu Museu ustupi. Od sve duše rado bi to podpisani učinio, da nije sav svoj kukavni imetak u ove starine uložio. Nu da opet ne bude prisiljen prodati je kojemu tuđincu utiĉem se Vašemumu Gospodstvu, da biste moje starine o trošku deržavnom izvolili kupiti.

dar prijateljski od južnoslavenskoga starinara Stjepana J. Verkovića, sam darovatelj obilježi i opisa (u Serezu, u Maĉedoniji) 16. (28.) Prosinca 1867. u darovnom spisku „nekoliki staroslovenski novaca“... „U starodrevnu i punu diĉnih spomenah Maĉedoniju“ g. Verković, kako u pismu naziva divnu poviestnu zemlju, zagorje Svete gore, na dobru sreću svoju i naroda svoga dodje, da ondje, na rubu mile Jugoslavije, na najjužnijem podnožju, upravo na kraj kraja Jugoslovenstva, još usred bugarskoga plemena kod Stare planine, a u divljih stranah Osmanlijsva, na stražnjih obroncih liepe gore, naše dike i svetinje, traži, sabira, te na vidjelo iznosi neĉuvena i prije nevidjena svjedoĉanstva južnoslavenske samovlasti i sjajnosti, sve spomene od prastare starine. Velika hvala prezasluznomu i slavnomu nauĉniku, komu južnoslavenski narod ne može dosta zahvaljivati na tom, što mu je s vrlim i neumornim trudom i muĉnim nastojavanjem svojim mnogo putah noseć glavu u torbi, baš u velike osvietlio mračna vremena duboke starine, pošto mu je već sad evo na vidjelo iznio nebrojeno blago starodrevnostih, koje pred cielim svietom jasno svjedoĉe o istinoj poviesti slavniĉ vladalacah južnoslavenskih (gledaj: „Pismo Stevana J. Verkovića Velimiru Gaju o novoodkrivenih spomenicah slavenske starine na zabalkanskom poluostrvu iz Sereza (u Maĉedoniji)“ in „Narodnih novinah“ 1868., brojevi 200—205)!“ Nato slijede opisi starih srpskih novaca. Zakljuĉujuć V. Gaj taj svoj ĉlanak pisan o Svetosavljevu dne 1868. god. kaže još m. o.: „...Kad se javna narodna sbirka pjenezna stalno namjesti, takve će se mile svetinje, ako Bog da, najposlije ovamo preseliti, te ondje naći pouzdano mjesto. Svak donesi trunak, da se draga domovina uzveliča, pa ćemo i sami sobom steći, što žellmo, netrebajuć tuđe pomoći. Prestanimo dizati kuću tuđu, a obarati svoju!“ — Što se pak tiĉe napose g. 1850. i Verkovićeve dobave starog novca u Zagreb skupljani su tada dobrovoljni prilozu, da bi Narodni Muzej mogao nabaviti „sbirke starinskiĉ novacah i starinah od g. Verkovića“. — Napokon je zanimljivo ovdje još nešto pripomenuti o daljem Verkoviĉevom akvisiterstvu, napose. U inventaru Knjižnice Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu zabilježeno je: „Poĉam od broja tekućega 113—127. jesu rukopisi samostana Šlepĉe u Bugarskoj (kraj Kruševa), po bilješki nadjenoj u jednom rukopisu. Donio ih je poznati sabiraĉ bugarskih starina Verković“. Manastir Šlepĉe nalazi se u Južnoj Srbiji blizu Kruševa sjeverno od Bitolja. A ovo su naslovi rukopisa: 1. Apostol (XIV. st., perg.); 2. Ćetverojevangelje (XIV. st., perg.); 3. Ćetverojevangelje (XVI. st.); 4. Triod (XIII. st., perg.); 5. Oktoih (XV. st.); 6. Ćetverojevangelje (XVI. st.); 7. Služabnik (XV. st.); 8. Minej (XV—XVI. st.); 9. Služabnik (XIV. st., perg.); 10. Minej prazniĉni (XV. st.); 11. Triod cvetni (XVI. st.); 12. Oktoih (XIII. st., perg.); 13. Oktoih (XVI. st.); 14—21. Štampane knjige iz XVI. stoljeća i to 2 Psaltira Božidara Vukovića-Podgoriĉanina, 1 Služabnik, 1 Trebnik, 1 Triod za veliku sedmicu, 1 Oktoih, 1 Triod, 1 Psaltir. U sve dakle 13 rukopisa i 8 štampanih knjiga. Sva su ova izdanja srpske redakcije. — Op. uredništva „Narodne Starine“.

Ako bude ova ponizna prošnja uslišana, podpisani obećaje, da će ove novce opet obratiti na kupovanje sličnih starinah, što mu je verlo lako pored čestih putevah po Dalmaciji i Turskoj da se tako i naš narodne Museum dostojno narodu našem obogati. Osobito pako namerava podpisani prvom prigodom u svetu goru Atos otići i tamo potražiti stare slavjanski rukopise koje ondašnji gerčki Igumani, ili što nepoznaju vrednost njihovu ili pako iz meržnje prema slavjanstvu, za male novce inostrancima prodavaju.

U nadi, da će moja ponizna molba odziv naći ostajem s dubokim štovanjem

Vašega Gospodstva
U Zagrebu 4. Travnja 1850.

ponizni sluga
Stjepan Verković

(Na poledini spisa):

Na Presvėtloga Gospodina Gospodina

Mirka Lentulay

Banskoga Naměstnika

Na to je još istoga dana riješeno u velikoj sjednici Banskoga vijeća da se Verkovićeve starine kupe. O tom postoje ovi spisi:

Br. 3930

130—1850.

1.) Deržavnoj pėneznici.
adda 4a Travnja 1850.

Uslėd molbenice Stjepana Verkovića, koj na putovanju svome po Dalmaciji i Arbaniji znatni broj starinskih serbskih, bosanskih i td. novacah kao i svakojakih dragocėnih kamenah sa urezanima slikama sabra, te ove radi uboštva svoga banskomu vėću za narodni muzeum na prodaju ponudi odlučeno je u današnjoj velikoj sednici banskoga vėća, da se sbirka ovih odve u prilogu pod popisanih starinah za cenu od 400 for. sr., slovom četiri sta forintah u srebru, na račun onih novacah za narodni muzeum kupiti ima, koji su novci kao prinesci od strane domovine naše za magjarski peštanski muzeum u tečaju prošastog vremena pridani, i kojih se povratak od onuda izčekiva.

U smislu odluke ove ima Državna Pėznica rečene novce na račun povratiti se imajućih deržavnih prinesakah za peštanski muzeum gorerečenomu Stepanu Verkoviću, odmah uz namiru njegovu isplatiti, i ako je moguće barem polovicu rečene sume u čistom srebru mu podati, budući da u onim zemljama, kamo putuje naše banke valjanosti ne imaju.

U Zagrebu 4a Travnja 1850

vidio *Kukuljević*

prepis popisa toga neka ovdě ostane

2.) G. Stjepanu Verkoviću
ovdě

Gospodine!

Uslėd Vaše molbenice od dana današnjega odlučeno je po banskome vėću, da se Vam za nabavljenju sbirku starih novacah i raznih starinskih kamenah 400 f. sr. slovom: Četiri sta forintah u srebru iz državne pėznice odmah (prečtano: čim sbirku ovu u narodni naš muzeum predali i to vėrodostojno dokazali budete) uz namiru Vašu izplatiti imadu, pod tom ipak pogodbom, da Vi isto onako, kao što ste u molbenici vašoj obećali, također na budućem putovanju Vašem svu skerb obratite pa na to, kako da i nadalje slične starine i rukopise sakupite i takove domovini našoj uz primernu nagradu odstupite.

U Zagrebu 4a Travnja 1850.

Za nabavu po Verkoviću po Dalmaciji i Albaniji pokupljenih starinah za narodni muzej predumjmljenih 400 fr. srebra iz komorske zaklade zaračunani su konačno naredbom ovdašnjega financijskoga zemaljskoga ravnateljstva od 31. srpnja 864 br. 8797. odnosno usljed odpisa vis. financijskoga ministarstva od 27. svibnja 1864. br. 24282.

U Zagrebu dne kolovoza 864.

Cvetlin

(Na poledini spisa):

Rješeno u velikoj sjednici banskog Věća 4-4-850.

Pr. 3930

130. 1850.

Gospodinu

Dragutinu Rakovcu, Tajniku herv. slav. gospodar. društva i čuvaru sbirkah.

Ovde adda la Travnja 850.

Na predlog odsieka prosviete zaključilo je visoko bansko vieće u današnjoj svojoj velikoj sjednici, da se od Stěpana Verkovića rodod Bosne, koji na svome putu po Dalmaciji i Arbaniji svakojake ovde pod popisane starine sakupi a ove (precrtano: među ostalima redke za naš narod osobite znamenite starinske serbske-bosanske novce, sa ostalima gerčkima i rimskima novcima i sa kamenima) za sumu od 400 for. iz državne pēneznice pribave i narodnomu muzeumu poklone. Čim Vam se to u ime banskoga većā do znanja stavlja, pošiljaju vam se zajedno i gorenavedene starine s tim nalogom, da ih u narodnomu muzeu kraj ostalih ove vrste starinah u shranbu stavite.

Zajedno sa gorenavedenom zbirkom starinah pošilja Vam se u prilogu pod još jedan srebrni stari bosanski ili hervatski novac sa napisom Ban koja se reč jedino na novcu čitati može.

U Zagrebu 11a Travnja 1850.

vidio *Kukuljević*

Rješeno u velikoj sjednici banskoga većā 11-4-850.

Pismo koje ovdje još priopćujem osvjetljuje mnoge naše prilike i baca svjetlo na kraju na našu kulturnu povijest. Nalazi se kod mene a predao mi ga g. Dr. Peček:

Petrograd 27/9 serpnja 1884.

Prečastni Gospodine,*

Mila uspomeno moje mladosti!

I ako nisam Prečastni Gospodine, do sada javljao Vam se no Vi spadate ka izbor kiti onih nekolikih mojih milih drugova iz našega školskoga vremena, uspomena o kojih tako čvrsto ukorenila se u mojoj pameti, da su neprestano lebdeli pred mojima mislenima očima.

Ja odavna smišljavao sam da Vam pišem, no kroz sve vreme mojega u Rusiji boravljenja neprestano nalazio sam se u takvom neprijatnom po-

* To će biti pismo upravljeno zagrebačkom kanoniku, Franji Gašpariću, što ga u svojoj epistolo-grafomaniji Verković spominje više puta i u pismima, koje ovdje dalje priopćuje Dr. fra Julijan Jelenić. Uporediti treba i doslovnu šablonu i materijal ovoga lista ovdje s listovima Jelenićeve edicije n. pr. o bogohulstvima, o ruskim studentima i školama, a rade sva o tom „slučaju“, itd. Samo se nigdje ne može razabrati smisao velike „tajne“, jer knjige (pjesme) je Verković već štampao. Možda je siromah ni sam još nije „saznao“, možda je to još „agent Gologanov“ držao u rezervi. Samo na jedno je Verković u svojoj mržnji stalno upozoravao u vezi s tom tajnom: ko bi, naime, poput Geitlera, na *profani način* pokušao intrepetirati, taj će biti „kaznjen“ (Geitler je poludio, po Verkovićevu mišljenju, upravo toga radi). — Op. ur. N. S.

ložaju, da sam bez oduška moro jedino na to svu svoju pažnju i nastojanje upraviti, kako da se iskobeljam, iz saletivših me protivština, zdrav i čitav.

Rečene neprijatnosti bile prouzrokovane ovdašnjima ruskima učenicima. Evo kako se je to slučajilo. Ja sam prispio iz Macedonije u Petrograd početkom svibnja mjeseca, u oči rusko-turske vojnice, 1877 godine zbog toga, da stavim na premilostivo raspoloženje predobroga ruskoga cara Aleksandra II kako divni rodopski pronalazak, tako i sve ostale arheološkičke dragocenosti, dobivene, pod zaštitom osobite milosti Božje, s krvavimi znojem kroz jednu četvert vijeka neprekidnog istraživanja po Balkanskomu poluostrvu, i u isto vreme da ga molim da mi pomogne da bi mogao pomoću njegove carske darežljivosti, dokazati i potvrditi pred evropejskom zvaničnom naučnom komisijom, autentičnost rodopskih prastarih pjesama. Nego sve do ovoga časa meni nikako nije pošlo za rukom ostvariti svoju nameru, iz uzroka, što ruski učeni u mesto toga, da predusretnu radosno ove spomenike davnoga slavjanskoga pjesništva, sve sveštene za slavjane pjesme, preživše vjekove i obrate, na istragu takovoj naučnoj novosti, dobrostivu pažnju ruske vlade i visočajše snishodenije carevo, — svi gotovo odnesli su se na neizrečenu moju zabunu i čuđenje, k' prevažnima ovima spomenicima ne sućutstveno i blagonaklono, a naprotiv — s nećuvenom nenavistiju i gnusenjem, obasipajući me tučom svakovrstnog ne samo ruganja i sperdanja, nego još i najbezsovjestnijim klevetanjem, govoreći: „Verković je došao ovamo da prodaje Rusima svoje paralaze. Ta koliko je već ruskih i inostranih učenih putovalo po Balkanskomu poluostrvu i nitko iz njih nije se nataknuo na slična čudesa.... i zar njemu li samo jednomu bilo je namenjeno i prednaznačeno sudbinom da jih pronagje i iznese svetu na vidik?“ Tako su se izrazili u ovdašnjemu slavjanskomu komitetu, pred Tajnim Sovjetnikom Ivanom Petrovićem Kornilovim, kome sam bijo preporučan jednim ruskim diplomatom u Turskoj: prof. ovdašnjega sveučilišta Vladimir Ivanović Lamanskij i knjaz Aleksandar Illarionović Vasiljčikov, koji onoga vremena bili su najvljateljnijima u komitetu. I tako, hvala pakostnomu sumnjičenju i umalovažavanju svih naših svetinja od strane spomenutih dvojice neljudih i njihovih privrženika među ovdašnjima učenicima, ja do ovoga časa nisam mogo ostvariti to, zbog čega sam preduzeo put u Rusiju.

Ja svakojako starao sam se dobiti naredjenja zvanične znastvene komisije zbog izvidjenja mojega pronalaska. Ja sam bijo uvjeren, netom členu takoj komisiji stanu nogom u Rodopah, jedva saslušaju prvoga ukazanoga jim mnom pjevca, da ću svetačno biti opravdan pred licem slavjanstva i svega prosvćenoga sveta. Nego uzaludnima ostali su svi moji pokušaji naći podpomaganje mojoj stvari kod Ministerstva narodne Prosvete i Inostranih Poslova, jerbo moji bezdušni gonitelji svuda imali su ili drugova ili poklonika kroz koje lasno mogli su pokazati mene i moju težnju, pred dotičnim poglavarstvom, u vesma ne lepom obliku.

U mjesto dakle očekivanoga slavjanskoga gostoljublja i povladjivanja mojih tegoba obraćeni na korist svega slavjanstva i nauke, nenadno ja oćutim se u takvom oćajničkom i beznadeždnom položaju, da se je lasno moglo slućiti da ovde još i od glada umrem, ne gledeći da dragocenosti koje su u mene nalazile se, da se u dobru horu ne budem domislilo — pokušati držati se, koliko se bude moglo, podnesenjem mojih knjiga I toma „Vede Slovena“ i „Ženskih pjesama makedonskih bugara“ ruskoj velikoj gospodi, koje neprekidno produžavalo se je do ovoga vremena.

žavalo se je do ovoga vremena.

Ne moguće je većinom opisati one duševne strahote i patnje, koje sam moro prenositi tečajem dugih sedam godina od sličnog pogrdnog položaja. Biti nezveć-
nim i siromaškom, to je obični pojav u životu čovječjem, nego biti vlastnikom nesjenimoga blaga i potkvaj svega toga nalaziti se u položaju govem od svakoga prosjaka, sličnog šta mučno da je kadgod moglo imati mjesto kod drugog nekog naroda, osim samo zlobnih slavena... Ako bi ovako blago pripadalo nekom drugom narodu, na primjer: nemcima, englezima i t. d. tada bi njegovoga objavitelja nosili na vukana.

Faksimile jedne strane Verkovičeva pisma od 27. VII. 1884. iz Petrograda.

Ne moguće je rečima opisati one duševne strahote i patnje, koje sam moro prenositi tečajem dugih sedam godina od sličnog pogrđnog položaja. Biti nesrećnim i siromaškom, to je obični pojav u životu čovječjem, nego biti vlasnikom neocjenimoga blaga i pokraj svega toga nalaziti se u položaju gore od svakoga prosjaka, sličnog šta mučno da je kadgod moglo imati mjesto kod drugog nekog naroda, osim samo zlobnih Slavena... Ako bi ovakvo blago pripadalo nekom drugom narodu, na primjer: nemcima, englezima i td. tada bi njegova objavitelja nosili na rukama... slavjanski pako učeni vitezovi vijaju mene upravo tako kao vižlad šumsku zver...

Nego kao što svemu na svetu ima svoj konac, tako će napokon morati biti i sa ovim mojim labirintskim položajem; dapače ta opasnost stoji već na pragu, jerbo velikaši i bogate osobe, kojima se je moglo obraćati radi podnesenja knjige, nemalo svi iscrpljeni su. Pa, recimo, da bi ovim načinom mogo još stanovito vreme ovde držati se, svejedno izlazak bijo bi istovetni, samo tovar patenja umnožijo bi se... Ako dakle ne želim da me nenadno ne snađe to, što sam do sada umeo izbjegnuti više navedenim načinom, tada valja ne čekati opasnosti skrštenima rukama, već ozbiljno požuriti i se naći sebi drugi izvor za življenje dokle sadašnji sasvim ne sasahne... To bi moglo postići se samo tako, kad bi mojima starinama našao se darežljivi mušterija, no takvoga usled pletaka ovdašnjih mojih nenavistnika nemoguće mi je bilo naći. Oni za to nisu hitali kupiti jih, jerbo sve očekivali su da ću ja ne polučavajući od nikuda nikakve podpore morati finalmente nesumnjivo ljostnuti od gladne smrti i tim načinom da će jim moje starine dopasti krokodilskih im rukuh djaba brez ikakvog truda... nego nadam se u sveblagoga Boga da će se načekati dokle jim ovako mastna pljačka dopadne u ruke putem, kojega jim ukazuje mečta njihove pokvarenosti i grabljivosti...

Budući nema nade da ću moći do celji doći ovde više spomenutim sredstvom; zato još od listopada minuvše godine došlo mi je na um — da tražim mecenata-spasitelja sebi i rodopskom pronalasku u sredini inostranaca. Na tu sverhu mislim obraćati se redimice nekolikima vladama velikih država našega kopna. Dotična molbenica od 6 listova, na talijanskom jeziku, gotova je još od jeseni prošle godine. Vidićemo dakle kako će i ovaj pokušaj ispasti za rukom. Bilo bi vrlo čudnovato ako megju tolikima evropejskima državnicima ne bi se našao ni jedan koji bi zaželio zaštititi istinu i pravdu. Vladama obraćati ću se ili neposredno ili posredno preko neke glasovite osobe dotične države. Početkom tekuće godine obratijo sam se pre svijiu drugih, Americancu Jamesu Gordonu Benett-u, uredniku „New-York-Heralda“, s molbenicom, da bude mecenatom rodopskog pronalaska ili ako on ne može, tada takovog da mi nadje medju bogatašima amerikanskima. On ćuranskom naduvenostju predusretne moju predstavku i vrati mi stante pede, molbenicu natrag zajedno s drugimi tomom „Vede Slovena“ i otzivima učenih o rodopskom pronalasku. Oko 15 pako svibnja, po star. kal., obratijo sam se nanovo drugoj jednoj važnoj ličnosti s molbom, da bude posrednikom moje stvari kod njegove vlade. Odgovor još nisam primijo od njega. Baš onoga vremena kad je primijo moje pismo, stajalo je u novinama da on namišlja preduzeti put u Petrograd i vjerojatno ne će ovde biti pre konca kolovoza. Možete sebi predstaviti, dragi Gospodine kolega, s kakovim burnim duševnim talasanjem i nemirnoćom izgledam izhod ovoga drugoga moga pokušaja... da ovaj put trud ne će biti u taman... vederemo. Razumije se da ću Vam odma javiti ako se ovo predčuvstvovanje obistini. Lagja dakle moje sudbine ovoga časa nalazi se

na domaku scile i karibde; da li će kroz ovaj vrtlog moći srećno provi-
jugati se k željenom pristaništu sreće i utješnja — to će pokazati ne
daleko buduće... Ovo Vam je, Prečastni Gospodine, kratki nacrt mojega
sedamgodišnjega patničkoga prebijanja i potucanja od nemila do nedraga...
U ovakom paklenom položaju tako dugo mogu držati se samo ljudi na-
dareni čeličnim postojanstvom, ili kojih vjera i nada na Boga tvrdja je
od kamena... mogao, bi dokazati da jedno i drugo meni je do sada bilo
jedinom zvezdom putevoditeljicom na putu života. Brez ohrabrujuće nade
na Boga, ja bi odavno bijo pod zemljom!...

U mene našlo bi se još dosta koje šta važno za saobćivanje koje,
mislim, moglo bi Vas zanimati, no okolnosti su ovoga časa tako obez-
kuražiteljne i zadušljive, da nikako nisam raspoložen prostirati se, ovaj
put, u obširnije pričanje, preživši ovde, mojih zgodâ. To ću učiniti, ako
Bog dade zdravlje, posle.

Ja sam želio da Vam pre nego što ostavim Rusiju, pošljem nešto
na uspomenu. Na tu sverhu namenijo sam II knjigu „Vede Slovena“ sa
otzivima učenih o rodopskim starinama, koju s današnjom poštom upu-
ćujem put horvatskih strana, moleći Vas da blagovolite ju primiti, kao
znak mojega neograničenoga štovanja i predanosti, s kojom sam pre-
ispunjen k Vama još iz našega školskoga vremena. Ta knjiga podvezana
je još prošle jeseni, zajedno s knjigom podnesenom Amerikancu Benettu,
no zbog raznih prepreka sve do danas nije bilo moguće poslati ju; u isto
vreme podvezana je ista knjiga i za fr. Gergu Martića, župnika sarajevskoga,
te zajedno s Vašom i njegovu šaljem put Bosne ponosne, ako se to može
i sada o njoj kazati... Fr. Gergo Martić spada takodjer u red milih drugova
iz mladosti. Nadam se da se nećete uvrediti, što je nadpis Vašega miloga
imena naštampan slavenskim slovima, jerbo ovde nema slova horvatske
azbuke.

Ja ću se smatrati presrećnim ako me udostoite Vašim neocenimim
odgovorom na ovo moje pismo. Adres prilazem. Ja bi vrlo rada znati koji
su još u životu od naših saučenika iz bogoslovije? Kazali ste mi, da je
Mikelini poludijo. Da li je ozdravijo? Na žalost Mikelini ni je u red spadao
onih kolega, o kojima je govoreno više. Uzrok moje odvratnosti od njega
ni je bijo nezatni, nego izvanredno ozbiljni... To se je slučilo 1846 go-
dine na imanju pokojnoga Gos. Rubide u Zagorju, kad je bijo kapelanom
kod župnika Gjurkovečkog nad Krapinom. Ja sam onoga vremena pro-
vadjao vreme, u očekivanju naći službu kod gos. Mate Bošnjakovića, Ka-
snera Gosp. Rubide. Jednoga dana dakle župnik Gjurkovečki dodje u goste,
po ručku, Kasneru s dvojicom svojih kapelana, drugoga kapelana nisam
upamtijo ime. U vreme dakle užine, a jeli smo stoječki okolo astala,
pržene piliće, presni sir, šunku i t.d. i pili vino. Župnik stojao je u čelu,
do njega drugi*) kapelan, posle Mikelini, do njega ja, a na kraju sofe
Kasner. Ne pamtim o čemu se je zaveo razgovor, no živahno posle počmu
medju sobom sporiti odnosno teme, davše povod debatovanju. Ja ni sam
se mešao u razgovor, nego sam ćutao i jeo. Ne znam kako se je slučilo
no kad razgovor postane dosta oživljenim, a čini mi se ticao se je dogma-
tičkih ponjatija, tada ja nadjem umjestnim Mikelinu tiho primjetiti, da
je čoveku na putu života, u borbi sa iskušenjima i neprijatnostima, naj-
pouzdanije utješnje nada na presvetoga Isusa Kersta. Na to Mikelini,
pogledavši me srdito bubne gromko tako strašnu blasfemiju protiva Isusa,

*) stariji

da se ja čisto skamenim i smrkne mi se pred očima od užasa... Župnik Gjurkovečki s onim drugim kapelanom i Kasnerom tajinstveno razmene se pogledima, no ni reči ne pregovore i posle svi učute i u tokom položaju produlje užinu. Psovka Mikelinova tako je neobična i strašna, da se ne usudjujem staviti je izrekom na artiju... porekavši Njegovo Božanstvo kazao je: „... mu se u usta“. Od tada ja Mikelina smatrao sam za prokletijega od istoga lucifera... i toliko sam ga proklinjao do danas, da bi taj tovar jedva sto deva moglo poneti. Na nesreću, Mikelini nije jedini hulitelj Isusa, na kojega sam se nataknuo u životu, nego još nekoliko sličnih njemu bezbožnika poznavao sam, razumije se na moju veću nesreću, i to ne samo među katolicima, nego i pravoslavnima. Prvu hulju protiv Isusa čuo sam od jednoga pravoslavnog u Karlovcu, 1843 godine u Martu mjesecu, dakle sam još bijo klerikom od nekog Kokanovića trgovca sa železom. Ovaj prokletac kazao je, da presveti Isus nije sin Božij nego Asirijskoga vojvode... za njim sledi Mikelini, posle ovoga njemu slični prokletac Matija Ban iz Dubrovnika i sinovac, oču reći sestrić Vladike cernogorskog Petra II, koji se je učijo talijanski kod Bana 1849 godine, hulja Matija Bana naliči na Kokanovića, a sestrić Vladikina Cuce na Mikelininu, samo s tom razlikom što poslednji nazvao je bradu a ne usta... Posle oviju sledi bošnjak Toma Kovačević. Ovaj zajedno samnom i Nedićem stupijo je u novicijat a učijo se je u Pešti, iste godine 1843 dodje u Beograd i dobije protekciju Ministra Garašanina. On dobije službu i onde ostane do smrti (1863). Ja sam ga vrlo ljubijo do 1862 godine. Jednog dana posle ručka ideći od njegove kuće Pivarskom ulicom k Varoš-kapiji on glupak takovu užasnu hulju izrekne protiv Sv. Bogorodice da prvašnja moja ljubav protiv njega pretvori u smrtnu nenavist... do danas. I ako sudba nije dozvolila da ostanem fratrom, na vatrenijega poklonika od mene presvetoga Isusa i Njegovoga Evangelija a takodjer i sv. Bogorodice, mučno da ima medju monahima katoličkima i pravoslavnima. Od onoga dana, kad sam ja prvu hulju čuo protiv Isusa od Kokanovića, on Spasitelj tako krepko upijo se je u moj um, da sam celoga moga života bijo neutješim, što sam imao nesreću čuti rečene hulje. Ova predanost u meni k Isusu razvila se je samostalno, a ne uplivom neki teologa...

Molim pozdravite Vaše Gospoje sestre s rodbinom i kolege koje sretnete.

Preporučujući se Vašoj uspomeni ostajem s krajnim štovanjem i predanošću, Vašega prečastnoga Gospodstva

žarki štovatelj i kol. S. Verković

P. S.

Ako budem živ, ja mislim obširno opisat i moju radnju ne samo književnu i političkog poprišta, nego i ono što sam primjetijo koje gdi odnosno napredovanja bezbožija u stranama, gdi sam dulje boravio kao na primjer ovde. Odnosno Rusije imam vrlo ljubopitnih bilježaka o njezinom postepenom moralnom raspadanju. I ako se o njoj ne govori u štampi toliko kao o drugima državama t.j. o njezinom bezbožiju, no njezin prosvećeni sloj nimalo ne ustupa u ateizmu Francuze i druge narode. Takovih licumjeraca kao što su Rusi nigdi u svetu nema... katoličkih jezuita i ini bigota licumjerije ništa je u smotreniju licumjerija ruskog prosvećenog klasa. Pred svetom razmeću se nabožnostiju evangjelskog fariseja, pred svakom časovnjom ustavljaju se i pale voštanu sveću pred ikonama, a tajno u duši zlobno kude i ismejavaju sav obred cerkveni. Kazala mi je jedna

gospoja ruskinja koja je dvadeset godina držala kvartiru i imala za obitate samo studentke i studente, da kako mladić postupi u gimnaziju on se smatra propalim u moralnom smislu, jerbo prvo poučenje koje čuje od učitelja sastoji se u tome da ne pazi na bulaznenja sveštenstva, jer sve što ono čini u ime vjere biva jedino zbog njihove materialne požude, a inače sve da je izmišljotina... Niti je Sv. Isus ne samo sin Božji, nego i samog Boga da nema, nego sve da je proizvela priroda, i po smrti da nema nikakog drugog života. Kad čovek umre, tada njegovo suštastvo raspline se poput dima... U ovome smislu neprestano je čula govoriti studente i studentke. Tema njihovog moralno-političkog principa ova je: „Ja ne vjerujem u Boga, ja ne vjerujem u cara, jerbo priroda stvorila je čoveka slobodnim...“ Ovo Vam je Prečastni Gospodine istinita slika sadašnjeg ruskog moralnog stanja... Jedna četvert ruskih gradjana spada k broju zatucani ateista....

Ako mi uzpišete, tada blagovolite adresirati pismo francuski ili talijanski ovako:

Signor Stefano Verković, archeologo

ili

A Monsieur

Monsieur Etienne Verkovitch archeologue

St. Petersbourg

Russie

Невский проспект дом № 88: квартира № 82. Tada će pravilno doći pismo. S Bogom!

S. V.

Résumé. Der Verfasser bringt einige neue Dokumente zur Biographie Stephan Verković's. S. Verković, von Geburt ein Kroat aus Bosnien (1821.—1893.), war als südslawischer Antiquitäten-Sammler seit den Vierziger-Jahren des XIX. Jahrhunderts angefangen ungemein eifrig und tätig. Dr. Velimir Deželić St. veröffentlicht hier zum erstenmal amtliche Akten aus dem Jahre 1850, als Verković dem Kroatischen Banal-Rat in Zagreb für das National-Museum angekaufte Gegenstände um 400 Fl. lieferte. Verković's Sammler-Tätigkeit erstreckte sich auf das Gebiet von Dalmatien über Bosnien, Serbien, Mazedonien und Bulgarien bis zur Mönchischen Republik auf der Athos-Insel wo man damals alte Bücher und andere Antiquitäten um einen spottbilligen Preis noch bekommen konnte. Ausser als Sammler wurde Stephan Verković auch „weltberühmt“ in slawistischen und anderen Kreisen seines Zeitalters durch seine vermeintliche „Entdeckungen“. Er war ein starsinniges Opfer seines grossen Wahnes, er habe im Rhodope-Gebirge urslawische mythische Volkslieder entdeckt, welche ihrem Ursprunge nach gleichzeitig den Veda-Liedern sein sollten. Niemand konnte ihn überzeugen, dass er in Wirklichkeit nur ein überrumpelter Sammler geldgieriger, halbgebildeter und skrupelloser Volksschul-Lehrer aus Mazedonien geworden war. Dieselben lieferten ihm um schweres Geld ihre eigene Erzeugnisse als Volkslieder, wie das Prof. Šišmanoff in seiner endgültigen Abhandlung im Jagić's „Archiv für slavische Philologie“ Bd. 25 (1903) bewiesen hat (Glück und Ende einer berühmten literarischen Mystifikation). Der Brief Verković's den der Verfasser dieses Artikels hier veröffentlicht wird wohl als Adressaten dem Zagreber Dom-Capitel Canonicus Gašparić geschrieben sein.